

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН» ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ПСИХОЛОГІВ

FEATURES OF TEACHING THE COURSE "PSYCHOLOGY OF FAMILY RELATIONS" FOR FUTURE SOCIAL WORK SPECIALISTS AND PSYCHOLOGISTS

У статті розкрито особливості викладання освітньої компоненти «Психологія сімейних відносин» для майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів. Представлено мету та завдання навчальної дисципліни професійної підготовки вибіркової частини. Визначено основні пріоритети практичного значення та використання отриманих знань для здобувачів вищої освіти у процесі підготовки бакалаврів за напрямами 231 «Соціальна робота» та 053 «Психологія». Охарактеризовано тематику та види навчальних занять відповідно до результатів навчання в межах вивчення студентами даного курсу.

Надано тематику презентацій та виступів, що присвячена різним аспектам подолання сімейних криз та сімейному консультуванню. Представлено приклади роботи зі здобувачами впродовж практичних занять. Наприклад, завдання "Кінолекторій з психології сімейних відносин", яке передбачало перегляд кінострічки, що містить будь-які аспекти сімейних взаємовідносин та її аналіз відповідно до плану. Наведено приклад проведення методологічного дослідження взаємовідносин у шлюбних парах, яке було запропоновано здобувачам для підведення підсумків вивчення курсу. Розроблено рекомендації для підготовки майбутніх соціальних працівників та психологів у контексті необхідності більш поглибленої підготовки таких спеціалістів для роботи з сім'ями, серед яких: ознайомлення здобувачів з правилами сімейного консультування, його особливостями, складанням рекомендацій за рахунок збільшення практичних занять та зменшення лекцій за курсом; запровадження на практичних заняттях кейсів та рольових ігор, присвячених сімейній психотерапії; поширення серед майбутніх фахівців соціальної сфери та психологів просвітницької діяльності із питань сімейного консультування з акцентом на інформування про позитивні приклади надання допомоги сім'ям у різних ситуаціях; застосування різноманітних інноваційних методів у процесі вивчення дисципліни, що не тільки відповідає сучасним потребам на ринку праці майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів, але й важлива у повсякденному сімейному житті: метод case-study, інтелектуально-ігрові методи, метод проєктів, метод портфоліо та ін.

Ключові слова: особливості викладання курсу «Психологія сімейних взаємин», майбутні фахівці соціальної роботи та психо-

логи, види навчальних занять, результати навчання, практичні заняття, рекомендації підготовки в роботі з сім'ями.

The article reveals the peculiarities of teaching the educational component "Psychology of Family Relations" for future social work specialists and psychologists. The purpose and tasks of the educational discipline of professional training of the selective part are presented. The main priorities of practical importance and use of acquired knowledge for higher education seekers in the process of bachelor's training in areas 231 "Social work" and 053 "Psychology" have been determined. Subjects and types of training classes are characterized in accordance with the learning outcomes within the scope of the students' study of this course.

Topics of presentations and speeches devoted to various aspects of overcoming family crises and family counseling are provided. Examples of work with applicants during practical classes are presented. For example, the task "Film lecture on the psychology of family relations", which involved watching a film containing any aspects of family relations and analyzing it according to the plan. An example of conducting a methodological study of relationships in married couples, which was offered to applicants to summarize the results of the course study, is given. Recommendations were developed for the training of future social workers and psychologists in the context of the need for more in-depth training of such specialists to work with families, including: familiarization of applicants with the rules of family counseling, its features, making recommendations due to increasing practical classes and reducing lectures during the course; introduction of cases and role-playing games dedicated to family psychotherapy in practical classes; distribution among future specialists of the social sphere and psychologists of educational activities on family counseling with an emphasis on informing about positive examples of providing assistance to families in various situations; the application of various innovative methods in the process of studying the discipline, which not only meets the modern needs of the labor market of future social work specialists and psychologists, but is also important in everyday family life: case-study method, intellectual-game methods, project method, portfolio method, etc.

Key words: peculiarities of teaching the course "Psychology of family relations", future specialists of social work and psychologists, types of educational classes, learning results, practical classes, recommendations for training in working with families.

УДК 378.636.4: 159.93
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.26>

Тодорцева Ю.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Національного університету
«Одеська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нові історичні часи та трансформації відкривають зовсім інші виклики та тенденції розвитку для сучасної української родини. Сім'я, яка

залишається дзеркалом конкретного історичного періоду суспільства, переживає зміни, що мають глобальний незворотній характер. Криза сучасної моногамної сім'ї, що спричинюється

невизначеністю і частковою втратою сімейних цінностей, має такі типові ознаки: зростання кількості розлучень; поширеність особистісної самотності; розповсюдженість альтернативних форм шлюбно-сімейних взаємин; поширеність неповних сімей тощо [4, С. 24]. Саме тому першочерговим завданням для здобувачів, що опановують відповідний курс «Психологія сімейних взаємин» у виші, є систематизація знань щодо різних аспектів сім'ї, проблематики їх прояву, а також можливості їхнього практичного впровадження.

У майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів повинна бути сформована культура психології сімейних взаємин, яка допоможе студентам у створенні власної сім'ї та сприятиме розв'язанню конкретних життєвих проблемних ситуацій [1]. Крім того, у професійній діяльності такі спеціалісти взаємодіють з сім'ями, тому даний курс покликаний орієнтувати їх здійснювати корекційний вплив як на сім'ю в цілому, так і на окремих її членів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Упродовж останніх років теоретичні та практичні аспекти викладання студентам ЗВО психології сім'ї досліджували В. Злагодух, І. Кучманіч, М. Марценюк, Л. Помиткіна, О. Столярчук, О. Шабловська.

У світовій науці, зокрема в педагогіці, психології, соціології та філософії проблема вивчення різних аспектів і сфер функціонування сім'ї набула всебічного аналізу. Питання дослідження сім'ї як системи вивчалось низкою зарубіжних (М. Боуен, К. Вітакер, Б. Мурстейн, Д. Олсен, А. Шутценбергер та ін.) та українських дослідників (С. Діденко, І. Кошлань, В. Кравець, Р. Мороз, К. Седих, та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність розв'язання окресленої проблеми в умовах ЗВО посилюється низкою суперечностей між об'єктивною потребою суспільства, особливо в умовах війни та невизначеності, у професійно компетентних фахівців соціальної роботи та психологів, а також необхідністю більш поглибленої підготовки таких спеціалістів для роботи з сім'ями.

Родинні взаємини набувають особливої цінності у кризові періоди розвитку особистості, проте водночас сімейна дисгармонія може стати джерелом психологічної травматизації людини впродовж її життя. Попри дослідження, невирішеними залишаються питання причин та факторів подолання цієї проблеми. Таким чином, проблема дослідження полягає у формуванні психологічної зрілості молоді щодо створення та підтримки гармонійних сімейних взаємин.

Мета статті полягає у розкритті особливостей викладання курсу «Психологія сімейних відносин» як вибіркової дисципліни для майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів.

Виклад основного матеріалу. Дисципліна «Психологія сімейних взаємин» відповідає

освітньо-професійній програмі, навчальному плану професійної підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями – 231 «Соціальна робота» та 053 «Психологія» і є складовою вибіркової частини циклу дисциплін професійної підготовки. Дисципліну викладають у 7-му семестрі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У процесі навчання передбачено лекції, а також практичні заняття. Підсумковою формою контролю за даною дисципліною є залік.

Мета вивчення дисципліни «Психологія сімейних взаємин» полягає у формуванні у здобувачів адекватного уявлення щодо предмета і завдань психології сім'ї на сучасному етапі, її основних напрямків та можливостей практичного використання у процесі роботи з сім'єю як системи, що може складатися з таких підсистем як подружжя, дитяча, батьківсько-дитяча та гендерна; уміння проводити багаторівневий аналіз родини та її проблем, давати оцінку ефективності сімейної терапії в процесі та по її завершенню.

Завдання дисципліни, що забезпечують практичне значення та використання отриманих здобувачами знань:

- сформувати у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення щодо еволюції сімейних стосунків, показати характерні ознаки і особливості життєвого циклу родини;

- сформувати у здобувачів вищої освіти розуміння ролі сім'ї у формуванні особистості, організації і динаміці сімейних стосунків, психологічному кліматі родини;

- сформувати у здобувачів вищої освіти навички ефективною психокорекційної роботи з сім'єю, вміння здійснювати підбір психодіагностичних методик для різних сфер сімейного консультування.

Вивчення дисципліни «Психологія сімейних взаємин» формує у здобувачів під час навчання такі результати:

- Знати основні методи системного аналізу, закономірності побудови, функціонування та розвитку систем для розв'язання задач аналізу та синтезу;

- Мати навички взаємодії з іншими людьми, уміння роботи в групах;

- Вміти визнавати різноманітність культур, проводити їх аналіз, сприймати особливості взаємодії в системі орієнтації іншої культури;

- Здатність до самонавчання та продовження професійного розвитку;

- Здійснювати психологічне консультування з питань шлюбу, подружніх відносин, профілактики та корекції дитячо-батьківських стосунків;

- Розуміти важливість збереження здоров'я (власного й навколишнього) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Дисципліна має націлити майбутніх фахівців на творче застосування отриманих знань у їх практичній діяльності. Креативність майбутніх соціальних працівників та психологів – це прагнення переосмислення професійної діяльності у світлі нових знань.

Лекційний курс «Психологія сімейних взаємин» охоплює загальні питання психології сімейних відносин, психологію формування шлюбної пари та подружніх взаємин, психологію подружньої сексуальності, типові психологічні проблеми сімейного життя, сімейні міфи та сімейні історії, а також сімейне консультування. Практичні заняття проходять у формі рольових ігор, семінарів, тренінгів та дебатів. Самостійна робота здобувача відбувається впродовж семестру та складається з творчого сприйняття й осмислення навчального матеріалу протягом лекцій, підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних контрольних завдань та складання заліку. Бездоганне виконання першої та другої модульних контрольних робіт оцінюється в двадцять балів (в кожному завданні модульної контрольної роботи наведено максимальну кількість балів за виконання кожного завдання).

Для закріплення теми «Сім'я і шлюб в історії суспільства: якісна та кількісна еволюція сімейних відносин», майбутнім бакалаврам спеціальностей «Соціальна робота» та «Психологія», пропонується переглянути фільм «Весільний спадок» (2020), обрати три регіона та кожен з них проаналізувати відповідно до весільних традицій (елементи весільного одягу, головні персонажі весілля, характерні звичаї саме цього регіону). У звіті здобувачі обов'язково повинні висловити власне ставлення та зробити висновки.

На одному з останніх практичних занять курсу, здобувачі готують презентації та виступи, присвячені різним аспектам подолання сімейних криз та сімейному консультуванню. Серед тем презентацій здобувачам пропонуються наступні: консультування сімей у ситуації розлучення; консультування сімей, що виховують двійнят або близнюків; консультування при важкій хворобі та втраті коханої людини в сім'ї; консультування в ситуації небажаної або патологічної вагітності; консультування щодо небезпеки газлайтингу у сімейних стосунках; консультування батьків дітей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією тощо.

Крім того, по завершенню проходження даного курсу, здобувачі повинні скласти тезаурус основних понять, які зустрічались у процесі їхнього ознайомлення з лекційним матеріалом.

У якості прикладів, наведемо завдання, які виконували здобувачі спеціальностей «Психологія» та «Соціальна робота» за курсом «Психологія сімейних відносин».

1. Поміркувати над тим, який сімейний міф приманний вашій родині.

Цілком впевнено можу сказати, що в моїй родині є міф «Ми – дружня сім'я» ("Один за всіх та всі за одного"). Для нас є характерним наступне:

– *Все, що відбувається в сім'ї – не виходить за її межі.* Я б сказала, що в нас сім'я є доволі закритою в цьому плані. І це більше прослідковується з маминої сторони. Бо вона така людина, що не любить пліткувати про інших і тому не хоче аби й сторонні пліткували про нас.

– *Щоб не сталося – треба прийти одразу та чесно сказати про це.* Якось батько, коли мені було років 16, сказав мені наступне: «Щоб не відбулося у твоєму житті, яку б помилку ти не скоїла, як би тобі тяжко не було – ти можеш прийти до нас, ми тебе підтримаємо, допоможемо. Ми твоя опора. Тобі нічого не повинно здаватися страшним, бо в тебе є ми».

– *«Ви повинні бути разом завжди, допомагати одна одній, ви ж рідні люди».* Цей вислів, я чула досить часто від своїх батьків. Це йдеться про мої стосунки з сестрою. Ми буває сваримося і коли це стається, батьки дуже засмучуються. Просто в них є не досить приємний досвід спілкування зі своїми родичами, тому вони так реагують. Знову ж таки тривожаться, переживають, аби в нас так не було.

– *Схильність до підвищеної тривожності, депресивності та агресії.* Ми досить емоційні та прямі у своїх висловлюваннях. А щодо тривожності, то я аналізувала свій рід і зрозуміла, що така тенденція переходить з покоління у покоління. І в мене вона теж є, проте я над цим працюю.

– *Труднощі сепарації підлітків від батьків.* Можу сказати, що моя старша сестра ще й досі є емоційно залежною від батьків. А зі мною навпаки, батьки не можуть сепаруватися від мене, бо іноді вони забувають, що я вже доросла і сама за себе відповідаю.

2. *Навести приклад сімейної історії або сімейної легенди, яку ви чули в родині.*

В нашій сім'ї є легенда з роду моєї мами. В них було прийнято, що усі з родини мають досить міцне здоров'я. Наприклад, мій дідусь міг взимку купатися на вулиці в холодній воді і майже не хворів, це передається по чоловічій лінії. Окрім цього, по маминій лінії більшість родичів схильна до повноти. Тому вже декілька поколінь існує вираз «Великі люди». Бо навіть якщо дівчина буде стрункою візуально, то її вага буде ніби вона товста і їй треба терміново худнути. А ще по нашій жіночій лінії мені передався характер. Моя прабабуся, бабуся, мама і я є досить сильними, сварливими, емоційними, наполегливими жінками. Як висловлено у відомому творі – «серце з перцем».

3. *Враховуючи гендерні особливості та стереотипи, проаналізуйте приказку: "Для жінки сім'я – це друга робота". Визначте, що тоді сім'я для чоловіка.*

Почнемо з того, що багатьом жінкам, дівчатам з дитинства батьки втлумачують думку про те, що без чоловіка вона людина другого сорту. Можливо тому ще й досі багато жінок везуть на собі весь віз сімейних проблем. Чоловіки ж часто відхрещуються фразами, типу "Тобі треба, ти і роби", "Хочеш жити зі мною поряд, підлаштовуйся під мене". Тому саме із-за цього сім'я стає другою роботою, яка часто являється емоційно складнішою за офіційну.

Вважаю, що незалежно від гендерної приналежності, важливо транслювати дитині у виховному процесі наступне: «Хороша сім'я потрібна обом. Це сім'я, де тебе цінують, поважають, зважають на твою думку, де тебе вислухають, порадять твоїм успіхам і докладуть усіх сил, щоб допомогти у вирішенні проблем. Така сім'я сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, пом'якшує отримані удари від стресів, укріплює здоров'я, продовжує активне повноцінне життя і дає відчуття щастя». Ось тоді поведінка і ставлення до сім'ї буде зовсім іншим.

4. *Завдання "Кінолекторій з психології сімейних відносин". Переглянути кінострічку, присвячену будь-яким аспектам сімейних взаємостосунків та проаналізувати її відповідно до плану:*

1) Назва, тривалість, рік, режисер/актори (можна у вигляді фото).

2) Фабула фільму (зміст).

3) Яким аспектам психології сімейних відносин присвячено кінострічку?

4) Чому вами було обрано цей фільм і найяскравіший момент, що вам запам'ятався?

5) Чи можна, на вашу думку, порекомендувати цей фільм сімейному психологу у процесі роботи з клієнтами?

Для цього завдання та аналізу, я обрала кінострічку, а точніше український серіал, який був знятий за мотивами повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», який називається «Спіймати Кайдаша». Його я подивилась ще півроку тому, але емоції під час перегляду і сюжет до окремих деталей згадується й дотепер.

«Спіймати Кайдаша» – український 12-серійний телесеріал 2020 року, створений компанією «ПроКіно» для телеканалу СТБ. Сюжет телесеріалу заснований на повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Сюжет лише фрагментарно базується на повісті українського письменника, авторка серіалу Наталка Ворожбит зробила чимало змін, порівняно з першоджерелом: вона перенесла події у період 2000–2010-х років та додала багато нових сюжетних ліній.

Події телесеріалу розгортаються хронологічно від 2005 до 2014 року, протягом десятиріччя у часи незалежної України. Ця кінострічка присвячена аспектам віковичної проблеми протистояння двох поколінь однієї родини: батьків та дітей. Тут чітко

проявляються роль батьків синів на формування сім'ї, частоту конфліктів, фінансову та побутову підтримку, навіть відкриваються проблеми подружніх зрад і прощення у парі Мелашки і Лавріна.

Я обрала саме цей фільм, тому що він дуже життєвий, яскравий і повчальний. Найяскравіший момент – це протистояння невістки старшого сина і матері, яка все ж таки змогла зберегти «себе» незважаючи на некоректні відстоювання. Дружина молодшого сина Мелашка, навпаки, у всьому підкорялася свекрусі, і згодом загубила «себе», свої цінності, бажання і навіть ладна була покинути своїх дітей і коханого чоловіка, задля пошуку особистої істини.

Психологу при роботі з сімейними парами потрібно рекомендувати цей серіал для перегляду. Є можливість подивитися на протилежності, на ситуацію з усіх боків і навіть спробувати навчитися на помилках героїв, для того щоб уникнути їх у особистому житті.

Наприкінці курсу «Психологія сімейних взаємин», студентам пропонувалось провести дослідження взаємовідносин у шлюбі або перевірити готовність до шлюбу. Наведемо приклад такого дослідження.

Мета: проведення методологічного дослідження взаємовідносин у шлюбних парах. На підставі проведеного дослідження визначити та оцінити взаємовідносини у шлюбі, провести порівняльний аналіз результатів серед пар.

Об'єкт дослідження – шлюбні стосунки.

Предмет дослідження – взаємовідносини в подружніх парах.

Опис вибірки: всього в дослідженні брало участь 6 подружніх пар (12 осіб віком від 29 до 45 років).

Метод дослідження – проведення опитування та тестування.

Дослідження було проведене у два етапи. Перший етап – визначення рівню довірливості спілкування за допомогою проведення опитувальника «Спілкування в сім'ї» Ю.Є. Альошиной, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубовської. На другому етапі був використаний тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом».

Для визначення особливостей задоволеності шлюбними відносинами, було обрано 6 сімейних пар у віці від 29 до 45 років, які знаходяться у шлюбі від 3 до 20 років.

Опис обраних методик:

Опитувальник «Спілкування в сім'ї» (Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубовська). Опитувальник представлений у вигляді тесту та містить у собі 48 запитань, за допомогою яких досліджується шість наступних параметрів:

1. Тотожність поглядів на сімейне життя. За допомогою цього параметру визначається рівень схожості загальних очікувань і установок;

спільність поглядів щодо стосунків та взаємодії з оточуючими людьми.

2. Наявність загальних символів. Цей параметр допомагає виявити рівень сприятливої атмосфери міжособистісних стосунків в залежності від кількості загальних для чоловіка і дружини символів, що виявляються в різній формі (сімейні традиції, ласкаві прізвиська та ін.).

3. Відкритість спілкування. Показники цього параметру допомагають зрозуміти, на скільки подружжя може проявляти щирість у міжособистісному спілкуванні, довіряти один одному особисті таємниці, ставитися до них без осуду і неприйняття. Це є показником рівня саморозкриття подружжя в процесі спілкування з подружнім партнером.

4. Взаєморозуміння. Параметр дослідження, який спрямований на виявлення рівня прийняття думки та вчинків шлюбного партнера, а також на виникнення необхідності пояснень і виправдань своїх дій і вчинків, якщо вони не повністю відповідають точці зору партнера.

5. Психотерапевтичність спілкування. Даний параметр спрямований на виявлення ступеня міжособистісного спілкування подружжя і його здатності до створення комфортної та інтимної атмосфери в сім'ї.

6. Легкість спілкування у подружжі. Цей параметр націлений на виявлення здатності чоловіка та дружини налагоджувати міжособистісні стосунки, а також виявлення тих чи інших складнощів, що виникають під час взаємодії між подружжям, а також визначення ступеню легкості та свободи при взаємодії подружньої пари [2].

Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом».

Даний тест призначений для експрес діагностики ступеня задоволеності шлюбом, а також ступеня узгодженості-неузгодженості-задоволеності конкретної подружньої пари. Даний опитувальник може застосовуватись індивідуально в консультативній практиці та масово для з'ясування задоволеності шлюбом членів тієї чи іншої соціальної групи [3].

Опитувальник є одновимірною шкалою, що складається з 24 тверджень, які належать до різних сфер: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки тощо. Кожному твердженню з опитувальника відповідають три варіанти відповіді. Якщо обраний варіант відповіді досліджуваного збігається з наведеним у ключі, йому нараховується 2 бали, якщо досліджуваний обрав проміжний варіант, то він отримує 1 бал, якщо відповідь не збігається з наведеною в ключі – 0 балів. Після цього підраховується сумарний бал. Високі бали свідчать про високу задоволеність шлюбом, при цьому за розподілом балів розрізняють такі сім'ї:

- 0-16 балів – абсолютно неблагополучні;
- 17-22 бали – неблагополучні;
- 23-26 бали – скоріше неблагополучні;
- 27-28 балів – перехідні;
- 29-32 бали – скоріше благополучні;
- 33-38 балів – благополучні;
- 39-48 балів – абсолютно благополучні [3, с. 230].

Загальний висновок за результатами дослідження: 50% сімейних пар виявились абсолютно благополучними, мають високий рівень взаєморозуміння, стосунки в подружжях гармонійні та довірливі. Атмосфера в сім'ях комфортна та здорова. Усі ці пари перебувають у шлюбі більше 10 років, обидва партнери працевлаштовані, мають від 2 до 4 дітей, 2 з 3 абсолютно благополучних пар є багатодітними. 16,7%, тобто одна з шести пар виявилась скоріше неблагополучною, про що свідчили результати обох методик. В ній один з членів подружжя є безробітним, вони перебувають в повторному шлюбі близько 3 років, мають спільну дитину, а також дітей від попередніх шлюбів, мають значну різницю у віці. Дві інші пари є благополучними та скоріш благополучними, взаєморозуміння в цих парах знаходиться на середньому рівні, іноді виникають конфлікти, проте вони швидко завершуються та вирішуються.

На основі вивчення особливостей викладання курсу «Психологія сімейних відносин» як вибіркової дисципліни та аналізу опитування здобувачів четвертого курсу, було складено рекомендації для підготовки майбутніх соціальних працівників та психологів у контексті необхідності більш поглибленої підготовки таких спеціалістів для роботи з сім'ями:

1) Ознайомити здобувачів з правилами сімейного консультування, його особливостями, складанням рекомендацій за рахунок збільшення практичних занять та зменшення лекцій за курсом.

2) Запровадити на практичних заняттях, з метою ефективної підготовки фахівців соціальної роботи та психології, кейси та рольові ігри, присвячені сімейній психотерапії.

3) Поширювати серед майбутніх фахівців соціальної сфери та психологів просвітницьку діяльність із питань сімейного консультування, приділяти увагу інформуванню про позитивні приклади надання допомоги сім'ям у різних ситуаціях.

4) Застосовувати різноманітні інноваційні методи у процесі вивчення дисципліни, що не тільки відповідає сучасним потребам на ринку праці майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів, але й важлива у повсякденному сімейному житті: метод case-study, інтелектуально-ігрові методи, метод проектів, метод портфоліо та ін.

Висновки. Підсумовуючи, доходимо висновку, що особливості викладання курсу «Психологія

сімейних відносин» як вибіркової дисципліни для майбутніх фахівців соціальної роботи та психологів, визначаються рівнем спрямованості їхньої професійної діяльності на психологічну допомогу дітям, батькам та сім'ям через психологічну корекцію та консультування. Оскільки дисципліна має багато міждисциплінарних зв'язків, то тематика занять носить дискусійний та неоднозначний характер, може змінюватись та вдосконалюватись. Перспективи подальших досліджень вважаємо у розробці нових завдань за курсом, що сприятимуть підвищенню мотивації та стимулюватимуть пізнавальну діяльність здобувачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кучманіч І.М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник. МНУ, 2018. 174 с.
2. Психологія сім'ї: методичні рекомендації до лабораторного практикуму для студентів денної форми навчання ступеню «Бакалавр» спеціальності 053 «Психологія» / укладач М.О. Марценюк. Мукачево : МДУ, 2018. 76 с.
3. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
4. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. / О. А. Столярчук. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.